

SOCIAL POLITIK

Tidsskrift for Socialpolitisk Forening / 6 / 2012

TEMA:

Udsatte boligområder

SOCIAL POLITIK

Tidsskrift for Socialpolitisk Forening

Formand: Robert Olsen

Landssekretær: Allan Bærentzen

Social Politik udkommer seks gange årligt og sendes automatisk til alle medlemmer

Redaktion:

Matilde Høybye-Mortensen (Ansv.)

E-mail: maho@kora.dk

Peter Bundesen

E-mail: peter.bundesen@cdnet.dk

Tine Gomard

E-mail: ecuador@cykel.dk

Margit Lotz

E-mail: margit.lotz@gmail.com

Preben Etwil

E-mail: meyland@adslhome.dk

Morten Frederiksen

E-mail: mfr@dps.aau.dk

Nina Særkjær Olsen

E-mail: n_olsen@hotmail.com

Dette nummer er redigeret af:

Preben Etwil og Tine Gomard

Redaktionssekretær:

Line Askgaard

ISSN 0905-8176

Artikler fra Social Politik kan citeres med tydelig kildeangivelse

Redaktionen gør opmærksom på, at artikler i Social Politik ikke nødvendigvis dækker redaktionens eller Socialpolitisk Forenings synspunkter

Tryk:

Eks-Skolens Trykkeri ApS

Tlf.: 35 35 72 76

INDHOLDSFORTEGNELSE

Tema: Udsatte boligområder

Preben Etwil og Tine Gomard:

Udsatte boliger på land og i by 3

Preben Etwil:

Udsatte boligområder 5

Helle Lykke Nielsen:

Vollsmose som ikon 10

Bo Vagnby og Jørgen Møller:

Mens vi stadig venter. 15

Troels Rud:

Områdefornyelser i Københavns Kommune 20

Carsten Kronborg Bak og Pernille Tanggaard Andersen:

Lokale sundhedsprofiler

– et godt redskab til at forebygge social ulighed 26

Bjørn Christensen:

Kapacitetsudvikling i lokalsamfund 32

Internationalt og foreningen

Ole Meldgaard:

Seminar i Danmark om Working Poor 38

Robert Olsen mfl.:

Lad os tænke socialpolitikken helhedsorienteret

og langsigtet – nedsæt en socialkommission 40

Hvad er Socialpolitisk Forening?

Socialpolitisk Forening samler aktive mennesker, foreninger og organisationer på tværs af faggrænser og politiske skel, for at debattere aktuelle socialpolitiske spørgsmål. Som f.eks. stigende fattigdom blandt børn og voksne, øget arbejdsløshed, straf og resocialisering og børn og unges mistrivsel. Sammen søger vi at finde nye veje og løsninger på vitale samfundsproblemer.

Socialpolitisk Forening

Strandgade 6, st.

1401 København K

Tlf.: 40 23 43 20 (dagligt 10-15)

www.socialpolitisk-forening.dk

post@socialpolitisk-forening.dk

Merkur Bank: 8401 1107640

SOCIAL POLITISK FORENING

Udsatte boliger på land og i by

Hvordan er helbredet for beboere i udsatte boligområder i byerne? Og hvordan ser det ud i landdistrikterne?

Af Preben Etwil og Tine Gomard

De seneste år har afsløret elendige boliger på kanten af samfundet, hvor børn mistrives. Har kommunerne overblik over bosætninger, og har de strategier til at udligne uligheden i boligmassen?

Hvad gør de store kommuner med udsatte sociale boligområder? Og hvordan vil de sikre, at byen er for alle borgere?

Hvordan bliver udsatte boligområder behandlet i pressen? Hvad betyder dårlig omtale? Og hvor er de gode historier?

Hvordan kan man i et boligområde opbygge kapacitet til at løfte områdets sociale kapital?

Hvordan er sammenhængen mellem indkomster og boligforhold? Dette er spørgsmål, som dette temanummer tager op.

Preben Etwil, redaktør i Socialpolitisk Forening, har skrevet en oversigtsartikel »Udsatte boligområder«, der omhandler sammenhængen mellem indkomster og boligforhold. Især er der fokus på den almene boligsektor, der har en kraftig overrepræsentation af fx førtidspensionister samt folk på sygedagpenge og kontanthjælp. Beboerne i den almene boligsektor udgør derfor en klar markør af de socialøkonomiske uligheder, der eksisterer i dette land. Det er her, at de fattige i stort tal er samlet. Det er også her, at man finder en overvægt af socialt marginaliserede, for ikke at tale om de mennesker der har et dårligere helbred end gennemsnittet.

Helle Lykke Nielsen, ph.d. og lektor ved Mellemøststudier, Syddansk Universitet, har netop lavet en undersøgelse af otte landsdækkende avisers journalistiske behandling af Vollsmose, der viser, hvordan området bliver brugt som ikon for kriminalitet og terror, og hvordan bydelen bruges som scene for begivenheder der finder sted langt fra Vollsmose. Undersøgelsen præsenteres i artiklen »Vollsmose som ikon«:

Bo Vagnby og Jørgen Møller, arkitekter og byplanlæggere ved Institut for planlægning, Aalborg Universitet, skriver i artiklen »Mens vi stadig venter ... « om mistrivsel blandt børn i landdistrikternes udslidte landsbyer og i de ensomt beliggende, forfaldne husmandssteder og mistrøstige stuehuse uden for landsbyerne. Kommunerne må skabe sig overblik over udviklingen i de forskellige boligformer og de geografiske områder. Der må udarbejdes analyser og risikoanalyser for bosætning, så man kan identificere potentielle risikoenklaver og bosætninger.

Troels Rud, projekt- og kommunikationsmedarbejder i Områdeløft Husum, Københavns Kommune, skriver i artiklen »Områdefornyelser i Københavns Kommune« om den overordnede politik for områdeløft i København – konkret om områdefornyelse Husum. Husum er et udsat boligområde i et udsat byområde. Områdefornyelse Husum arbejder med fysiske, sociale, kulturelle og miljømæssige tiltag med udgangspunkt i lokalområdets ønsker og behov. Indsatsen er både borgernær og lavpraktisk.

Carsten Kronborg Bak og Pernille T. Andersen, begge cand.scient.soc. Ph.d. i sociologi og lektorer på Syddansk Universitet i Esbjerg, skriver i artiklen »Lokale sundhedsprofiler – et godt redskab til at forebygge social ulighed« om lokale sundhedsundersøgelser i flere socialt udsatte boligområder. Dertil behandles også forskelle mellem etniske minoriteters sundhed sammenlignet med etniske danskere i forhold til forekomsten af stress, social position mv.

Bjørn Christensen, direktør i Konsulentkompagniet, skriver i artiklen »Kapacitetsudvikling i lokalsamfund« om Community capacity building, der er en socialvidenskabelig udredningsmetode, der bl.a. kan bruges til at kunne fremfinde egne og bæredygtige ressourcer i det boligpolitiske nærmiljø.

Udsatte boligområder

Ballade og optøjer kan altid trække store overskrifter i pressen.

I sensommeren 2012 var den igen gal i Odense, hvor der efter en skudepisode i Vollsmose skete omfattende hærværk på en nærliggende skadestue af 60-70 køllesvingende ungersvende af anden etnisk herkomst end dansk.

Skudepisoden skete angiveligt i Vollsmose. Om alle ballademagerne på hospitalet også var fra Vollsmose er ikke rigtigt klarlagt. Men hvorom alting er, så blev der efterfølgende både i medierne og blandt politikerne sat stor fokus på de boligsociale forhold, der hersker i Vollsmose. Uroen blev blæst op i medierne, mens den stort set var tavs, da beboerne i Vollsmose efterfølgende kom med blomster til sygehuspersonale, som en undskyldende gestus og klar afstandtagen til ungdomsballaden i området.

Faktum er, at Vollsmose figurerer på den liste som 'Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter' benævner »Ghettolisten«. For at komme med på listen, skal boligområdet være på mindst 1.000 beboere og opfylde to af følgende tre kriterier:

1. Andelen af indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande overstiger 50 procent.
2. Andelen af 18-64 årige uden tilknytning til arbejdsmarkedet eller uddannelse overstiger 40 procent - altså et gennemsnit for de seneste fire.
3. Antal dømte for overtrædelse af straffeloven, våbenloven eller lov om euforiserende stoffer pr. 10.000 beboere på 18 år og derover overstiger 270 - ligeledes et gennemsnit for de seneste fire år.

I Danmark er der lige over 30 boligområder, som opfylder disse kriterier - herunder Vollsmose. Det er også fra disse boligområder, at hovedparten af den såkaldte indvandrerbandekriminalitet udgår. Ikke mærkeligt da de faktisk bor der. Dette er givetvis en af de væsentligste grunde til, at den almene boligsektor har fået sit ualmindelige dårlige ry og rygte.

Virkeligheden er bare, at det er en meget lille - ofte svært utilpassede - gruppe af indvandreknægte og unge mænd, der ødelægger både den almindelige integration og trygheden hos alle ved at bo i den almene boligsektor.

Men ét er hvad pressen og politikerne oplever, noget andet er, hvordan man oplever situationen ude i selve boligområderne. Formand for afdelingsbestyrelsen i Gellerupparken i Aarhus, Helle

Af Preben Etwil

Negativ fokus på boligsociale forhold

»Ghettolisten«

Over 30 boligområder betragtes som ghettoer

Forskel mellem forestilling og virkelighed

Hansen, hvor der i dag bor omkring 950 danskere sammen med 6.000 nydanskere fra 86 nationer, har bl.a. udtalt: »Der er højere kriminalitet og sociale problemer. Men for hovedparten af beboerne er Gellerup et godt sted at bo med mange klubber og aktiviteter og et stort sammenhold mellem danskere og nydanskere. Den største udfordring er den måde, pressen og befolkningen omtaler Gellerup på. Vi kan ikke genkende den beskrivelse«. Dette vidner om, at problemerne trods alt er begrænset til mindre områder inden for den almene boligsektor.

Historien om den almennyttige boligsektor

Den danske
velfærdshistorie

Historien om de almene – eller sociale – boliger er i bund og grund historien om den danske velfærdsmodel, når den er bedst. Boligerne blev nemlig oprindeligt opført til den økonomisk svagere stillede del af befolkningen og især til børnerige familier. Der var fuld gang i den i 1960'erne og 1970'erne med opførelse af megabebyggelser, hvor arbejdere og andet godtfolk kunne flytte fra slumlejligheder i byernes inderkerne ud til lys og luft i boliger med både bad, altan og centralvarme. Men den almindelige velstandsstigning siden da har betydet en massiv udflytning af ressourcestærke personer fra disse store almene bebyggelser. Dette har medført, at mange af disse boligområder er dem, der i dag kæmper med store boligsociale problemer – og her er Vollsrose desværre bare en blandt mange.

Stigende opsplittning
socialt og
boligpolitisk

Med den øgede velfærdsstigning er der også sket en øget social opsplittning med en høj koncentration af socialt svage og etniske minoriteter i bestemte boligområder, som har betydet en urimelig socialpolitisk belastning. Den stigende sociale adskillelse mellem forskellige dele af boligmarkedet har medført, at velfungerende og velstillede borgere i stigende omfang i dag bor i ejerboliger, mens udlejningsboligerne, og især den almene sektor, i øget omfang er kommet til at rumme de dårligst stillede i samfundet. Man har så at sige flyttet de særligt vanskelige sociale problemer til særskilte boligområder – de boligområder der i dag kaldes »de udsatte«. Det er en total misforståelse at tro, at alle almennyttige boliger kan betragtes som udsatte boligområder, eller for den sags skyld tro at der i denne boligform udelukkende bor indvandrere og efterkommere.

Aflastnings-
filosofien

Problemet er imidlertid, at den almene boligsektor i stigende grad bliver brugt til at aflaste resten af samfundet. De ressourcetsvage – både danskere og indvandrere – bliver tvangsansvist til disse boliger. Dermed sætter man i realiteten de svage og socialt udsatte danskere til at aflaste svage og socialt udsatte indvandrere til selv at løse de opgaver, der anstændigvis burde betragtes som hele samfundets problemer med social eksklusion og integration.

Denne ghettoisering giver åbenbart samtidig »de gode danskere« ret til højlydt at forarges over, at det er nødvendigt for kommunerne at sætte massivt ind med udgiftstunge sociale hjælpeprogrammer. Deres ønske er, at man lukker øjnene for problemerne, lukker grænserne og smider dem ud, som er her.

Den almene boligsektor i dagens Danmark

Lad os se lidt på nogle statistiske tal for at få et reelt indtryk af den almene boligsektor i dagens Danmark.

I 2011 boede 940.000 ud af 5,6 mio. danske indbyggere i den almene boligsektor, hvilket svarede til 17 procent af hele befolkningen. Heraf har 75 pct. en dansk herkomst, mens 17 pct. er indvandrere, og 8 pct. er efterkommere. Dette er som bekendt gennemsnitstal, og da man samtidig ved, at der i nogle almennyttige boligområder er op mod 90 pct. indvandrere og efterkommere, giver det nærmest sig selv, at der er almennyttige boligområder i Danmark, der stort set ikke har indvandrere og efterkommere i deres beboersammensætning - overhovedet.

Man kan også belyse dette på en anden måde, nemlig at mens kun 14 pct. af alle med dansk herkomst bor almennyttigt, bor næsten 40 pct. af alle indvandrere i almennyttige boliger. Ser vi på efterkommerne, er vi helt oppe på næsten 60 pct. På den måde kan man godt sige, at indvandrere og efterkommere i høj grad er med til at tegne billedet af de problemer, der er i den almennyttige boligsektor.

Problemernes omfang bliver ikke mindre, når man samtidig ved, at den almennyttige boligsektor har en klar overrepræsentation af fx førtidspensionister samt folk på sygedagpenge og kontanthjælp. Beboerne i den almene boligsektor udgør en klar markør af de socialøkonomiske uligheder, der eksisterer i dette land. Det er her, at de fattige i stort tal er samlet. Det er også her, at man finder en overvægt af socialt marginaliserede, for ikke at tale om de mennesker der har et dårligere helbred end gennemsnittet. Disse karakteristika er ikke nødvendigvis knyttet til beboernes etnicitet, men vidner om et vist underskud i det, der kaldes social kapital.

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd har i en nylig undersøgelse påvist, at op mod hver fjerde beboer kan betegnes som direkte fattige – for øvrigt en fordobling på bare otte år. En af forklaringerne, ud over den almindelige økonomiske krise, er, at disse beboere i høj grad har været genstand for integrationsydelse, starthjælp, kontanthjælpsloft og 450-timers reglen.

Boligområder og kriminalitet

Det mest dominerende træk ved den almene boligsektors dårlige rygte er især knyttet til den såkaldte bandekriminalitet. Ikke mærkeligt, når

Hvem bor i den almene boligsektor?

Overrepræsentation af fremmede ...

... og socialt udsatte

Fordeling af fattigdommen

Bandekriminalitet bliver ofte ...

man påtænker, at 60 pct. af alle efterkommere i Danmark bor i denne sektor.

... sat i forbindelse med den almene boligsektor

Alle undersøgelser viser, at man med de unge kriminelle i de almen-nyttige boligområder har at gøre med en gruppe mennesker, der føler sig socialt udstødt, og som ikke har den store respekt over for andre borgere eller politiet, og som med deres adfærd tydeligt viser deres foragt for systemet.

Der er tale om armod og social marginalisering, der skaber en stor afsky og afstandtagen over for alle former for autoriteter i samfundet. Skoler og børnehaver bliver brændt af, politiet og brandvæsenet bliver overdyngt med sten, eller hjemmehjælpen bliver chikaneret.

Øget tryk er truet

Banderne bliver mere og mere kyniske, og de gør almindelige mennesker til gidsler. Måske, fordi de vil vise, at de har magt, og at de er følelseskolde.

De almindelige beboeres reaktion er, at de er vrede, bange og kede af det. De ved simpelthen ikke, hvad de skal gøre.

Den boligsociale udfordring til fremtiden

Den negative spiral skal vendes

Fremtidens store socialpolitiske udfordring er, hvordan denne negative spiral kan vendes. Det handler bl.a. om, hvordan man ændrer den samlede sociale sammensætning i hele boligsektoren, således at de socialt udsatte ikke alene skal bo sammen med andre socialt udsatte. Det gøres kun ved at gøre de almenyttige boliger mere attraktive gennem modernisering og karreudtynding. Dertil skal der skabes gode og ikke mindst trygge rekreative områder i bebyggelsesernes nærhed.

Styrkelse af sammenhængskraften

Det handler om at styrke sammenhængskraften i et boligområde. Det sker ved at opbygge sociale netværk, normer og tillid. At indgå i netværk vil ofte have et positivt afkast for individet i form af social kapital. Ved at indgå i sociale netværk får individet lettere ved at forfølge både individuelle- og kollektive mål.

Det handler også om, at integration af indvandrere og efterkommere ikke alene bliver koncentreret i mega boligområder, hvor samspillet med det øvrige samfund begrænses unødigt.

Men det handler også om, hvordan man får unge kriminelle indvandrere og efterkommere ud af deres nuværende løbebane. Det er både et spørgsmål om opdragelse, fritidsfaciliteter, skolegang, uddannelsesmuligheder og ikke mindst arbejde i et andet omfang, end vi kender det i dag.

Særligt fokus på børnene

Der bør være særlig fokus på de mange børn i ghettoerne, som vokser op i familier, hvor der ikke er penge til at komme på spejderlejr og fodboldtræning. De får ikke glæde af de sociale relationer og den opdragelse, der ligger i at være aktiv i en forening. Derfor skal der ska-

bes fritidstilbud til børnene. Men det strander ofte på, at forældrene mangler ressourcer til at gøre en frivillig indsats.

Det er også vigtigt, at børnene får en rollemodel at se op til. I dag er det for mange af dem ikke en naturlig ting, at man selvfølgelig skal op og gå på arbejde for at tjene penge. Det er helt basale ting, som de ikke har med hjemmefra i forhold til at søge et job, skrive en ansøgning, eller snakke med en arbejdsgiver. Det er for dem en helt fremmed verden.

Der er derfor rigtig mange ting, der skal tages fat på for at kunne vende udviklingen. Men vigtigst af alt er det, at man erkender, at det ikke kun er et anliggende for den almene boligsektor alene. Den er ikke sat i verden for at kunne føre beskæftigelses-, uddannelses- eller socialpolitik. Dets primære opgave er at kunne skaffe gode og sunde boliger til den brede del af befolkningen til en rimelig husleje.

Beskæftigelses-, sociale- og uddannelsesmæssige problemer kan de facto godt være koncentreret i den almene boligsektor, men problemerne skal løses i fællesskab af hele samfundet. Det kræver, at den almene boligsektor og det boligsociale arbejde, som de udfører med stor viden og indsigt, massivt skal tilføres flere økonomiske ressourcer fra det øvrige samfund, hvis man skal komme »de udsatte« boligområder til livs.

Det er *hele* samfundets problem

Preben Etwil er cand.polit. og er medredaktør af dette nummer i Social Politik samt landsstyrelsesmedlem af Socialpolitisk Forening.

Vollsmose som ikon

Vollsmose er blevet et ikon for kriminalitet, vold og terror. Bydelen bruges som scene for begivenheder, der finder sted langt fra Vollsmose, og succeser er nærmest usynlige. Sådan ser virkelighedens Vollsmose ud, hvis man skal tro de landsdækkende aviser. Men skal man det?

Af Helle Lykke Nielsen

Optøjer og boligområder

Stor medieopmærksomhed

Negativ eksponering er det mest almindelige

»Et voldssamfund i frit fald«, »Jaget ud med baseballbat«, »Et evigt problembarnt« og »Fortabt i 44 år ... Kan ghettoen reddes?«. Sådan lød nogle af avisoverskrifterne i august 2012 i kølvandet på urolighederne i Odensebydelen Vollsmose, hvor en ung indvandrer blev skudt i arm og ben under Eid-festlighederne natten mellem 20. og 21. august, og hvor 60-70 unge efterfølgende hærgede skadestuen på Odense Universitetshospital i et forsøg på at få ham udleveret.

Og det var ikke bare journalister og avisredaktører, der havde de store overskrifter fremme. I de følgende uger kom en række debattører på banen fra politikere som Naser Khader og Søren Pind over erhvervsmanden Asger Aamund til almindelige avislæsere, der mente at ghettoerne er »tikkende bomber« og »grobund for islamisering« af det danske samfund. Nogle krævede ligefrem, at statsministeren skulle »sætte landet i undtagelsestilstand og indsætte ikke blot politi, men også hær, jægerkorps og hjemmeværn for at få smidt disse muslimer ud af landet lige NU«. Først en måned senere begyndte omtalen af Vollsmose at ebbe ud, men da havde urolighederne også affødt 283 artikler og notitser i de landsdækkende aviser – vel nok den mest intensive medieomtale af området de sidste 10 år.

At mediedækningen blev så omfattende skyldes utvivlsomt det meget voldsomme optrin på skadestuen, og det faktum at urolighederne i Vollsmose denne gang havde en direkte *spil-over* effekt på det omgivende samfund. Men i mediesammenhæng var det på mange måder *business as usual*, for Vollsmose trækker med jævne mellemrum store avisoverskrifter: I juli 2012 var det asylsagen - af nogle medier døbt »Asyl-vanviddet« og »Asyl-kaos« – hvor 200 mellemøstlige asylansøgere blev indkvarteret i bydelen, der i forvejen huser 70 % indvandrere, mens lokalpolitikere skændtes om ansvar og konsekvenser. I januar 2012 var det stigningen i indbrud, der ifølge et stort formiddagsblad primært ramte etnisk danskere, og derfor blev udråbt til omvendt racisme. I 2011 var det sagen om den narko- og voldsdømte palæstinenser

‘Fis-Fis’, der efter et længere retsforløb fik en udvisningsdom ved Højesteret – og sådan kunne man blive ved: Vollsmose er tydeligvis godt journalistisk stof, og det har bidraget til en negativ eksponering af området, som især mange unge finder både generende og stigmatiserende.

Ser man på de landsdækkende avisers dækning af Vollsmose, er der en klar overvægt af negative historier: En undersøgelse af den journalistiske behandling af bydelen i ni landsdækkende aviser – BT, Berlingske, Børsen, Ekstrabladet, Information, Jyllandsposten, Kristeligt Dagblad, Politiken og Weekendavisen – for perioden 1. april 2011 til 31. marts 2012, altså før skadestuesagen, viste, at kun 15 ud af de 175 artikler og notitser havde en direkte eller indirekte positiv pointe om Vollsmose – typisk historier om rollemodeller, prisuddelinger, foreningsliv og lignende – resten var direkte eller indirekte negative. Og ser man på de læserbreve, som aviserne valgte at offentliggøre i samme periode, var tallene ligeså nedslående: kun to ud af 39 offentliggjorte læserbreve omtalte bydelen i positivt.

De negative historier dominerer

Figur 1: Opgørelse over ni landsdækkende avisers journalistiske behandling af Vollsmose fra 1.4 2011 til 31.3 2012¹

	Kriminalitet	Terror	Integration	Religion	Journalistisk behandling (subtotal)	Læserbreve	Diverse	I alt
BT	37	3	9	0	50	9	6	65
Berlingske	6	4	8	0	18	1	6	25
Børsen	1	0	0	0	1	0	1	2
Ekstrabladet	19	5	6	3	33	14	6	53
Information	5	5	5	0	15	1	2	18
Jyllandsposten ²	15	3	8	0	24	8	8	40
Kristelig Dagblad	1	0	7	3	11	1	2	15
Politiken	4	1	13	1	19	4	9	32
Weekendavisen	0	0	3	0	3	1	3	7
I alt	88	21	59	7	175	39	43	257

1 Vollsmose blev i perioden omtalt i 257 artikler og notitser i de ni landsdækkende aviser, jf. Infomedia (hentet 1.4 2012). Af disse var 39 læserbreve. I yderligere 43 tilfælde blev Vollsmose nævnt en gang i artikler og notitser, der ikke havde noget at gøre med Vollsmose, typisk arrangementer eller tilfældige bisætninger i interviews om helt andre emner. Trækkes disse to kategorier fra det samlede antal artikler og notitser, er Vollsmose behandlet journalistisk 175 gange i perioden.

2 Omfatter både Jyllandsposten og JP Århus

Det kriminelle landskab

Fokus på
ghetto-problemer

Det er først og fremmest kriminalitet og vold, der optager de landsdækkende aviser, når de skriver om Vollsmose: 62 % af al omtale i den angivne periode handlede nemlig om kriminalitet og terror, 33 % om integration – ghetto-diskussionen, fattigdom, sociale problemer etc. – og kun 5 % om religionsrelaterede emner. Så når mange unge i bydelen hyppigt hævder, at medierne først og fremmest fokuserer på kriminaliteten i Vollsmose, er det ikke helt uden bund i virkeligheden.

Enkeltsager
trækkes frem

Og ikke nok med det. Ved nærmere eftersyn viser det sig også, at det er ganske få enkeltsager, der tegner det kriminelle landskab i bydelen. To tredjedele af alle artiklerne i den omtalte periode handlede nemlig om kun tre sager. Sagen om den statsløse palæstinenser 'Fisfis', der i 2011 fik en dom for narko og afpresning; en stigning i antallet af indbrud i bydelen som BT dækkede intensivt i januar-februar 2012 samt terrorsagen fra Vollsmose, hvor tre yngre mænd tilbage i 2007 blev dømt for at planlægge et terrorangreb mod et ukendt mål i Danmark. At sidstnævnte sag stadig optræder hyppigt i medierne viser, hvor svært det kan være for området at ryste et negativt image af sig.

Så er der integrationen, men heller ikke her var der mange positive ting at hente. Bortset fra fem artikler om rollemodeller, otte artikler om foreninger og arrangementer der foregik i Vollsmose og en enkelt artikel om jobskabelse. De resterende 45 artikler handlede om emner som fattigdom og sociale uroligheder, forskellige myndigheders og institutioners håndtering af sociale problemer samt hele diskussionen om ghetto-problemer, og hvordan disse bør håndteres.

Negative begivenheder
andre steder
fra inddrages

Interessant nok er det ikke altid begivenheder i Vollsmose, der er baggrunden for avisernes dækning af bydelen. En del af artiklerne om både kriminalitet og integration kom nemlig i kølvandet på begivenheder, der udspillede sig helt andre steder: Når tidligere statsminister Lars Løkke fx besøgte bebyggelsen Askerød for at mødes med »Ghetto-unge« for at snakke om jobskabelse, affødte det en omtale af jobskabelse i Vollsmose. Når de landsdækkende aviser skrev artikler om fattigdom og sociale uroligheder i Vollsmose fra august til september 2011, var det en direkte udløber af de uroligheder, der fandt sted i London i begyndelsen af august. Og når terrorsagen fra Vollsmose stadig hyppigt omtales i aviserne i 2012, selvom den fandt sted i 2006 og blev domfældt et år senere, skyldes det, at journalister, nærmest pr. automatik, omtaler denne sag hver gang, der er aktuelle sager i Danmark, som kan relateres til terror. Derved bliver Vollsmose en slags staffage, der kan bruges som lokal scene for aktuelle begivenheder. En sådan mekanisme forstærker et allerede eksisterende negativt billede af bydelen og bidrager til den negative branding, bydelen længe har måttet slås med.

Til gengæld ser det stærke fokus på islam, der tidligere har præget indvandrerdebatten og dermed også omtalen af Vollsmose, ud til at være nærmest forsvundet – kun syv artikler om religion blev det til i perioden. Men også her synes bydelen trods det beskedne antal artikler at fungere som en scene for noget andet: Udover omtaler af sharia-zoner og imamer der agerer som dommere, var der artikler om kristne som missionerer i bydelen, og om kirkelige aktiviteter i området. Derved tegner der sig et, om end spinkelt, omrids af Vollsmose som kamplads for brydninger mellem islam og kristendom, og det bidrager selv sagt til en politisering af bydelen.

Den stærke fokus på islam er aftagende

Undersøgelsen er en sammenfatning af ni avisers dækning af Vollsmose. Der er selv sagt variation imellem de enkelte avisers dækning af området både i kvantitet og emnevalg, hvor BT, Ekstrabladet og Jyllandsposten vægter kriminalitet og terror, mens fx Politiken og Kristeligt Dagblad i højere grad behandler integrationsrelaterede emner. Fælles for alle aviserne er dog, at de netop vælger at fokusere på disse emner og ikke på andre. At der findes mange andre ting i Vollsmose, som kunne danne grundlag for en journalistisk behandling, kan fx ses af den række aktiviteter, der løbende omtales på webstedet Vollsmose.dk.

Variationer i avisernes dækning

Ikonisering og udviskning

I forskningslitteraturen opererer man med begrebet ikonisering. Det opstår, når der skabes en relation mellem sproglige udtryk og en given socialgruppe, som medfører en forestilling om, at de sproglige udtryk bliver et nærmest iboende træk ved gruppens eller personers natur eller væsen. Der sker med andre ord en automatisk kobling mellem sprog og social indeksering, som gør, at bestemte udtryk tilskrives den pågældende socialgruppes medfødte natur.

Begrebet ikonisering

Når næsten to tredjedele af al journalistisk omtale af Vollsmose i de ni store landsdækkende aviser fokuserer på kriminalitet og terror i løbet af et år, bidrager det til en ikonisering af området som kriminel. Herved skabes en relation mellem omtalen af kriminelle personer og det at bo i Vollsmose, som yderligere underbygges af et klart fokus på tre enkeltsager, der involverer en håndfuld kriminelle – Fisfis, indbrud og terrorsagen fra 2006. Der opstår således en næsten automatisk kobling mellem kriminalitet og områdets beboere, der derved som gruppe indekseres som nogle med tæt tilknytning til indbrud, narko og terror. Denne indeksering af social identitet suppleres af den øvrige omtale af Vollsmose som et område for fattigdom, sociale problemer og ghetto-dannelse som til sammen skaber et billede – et ikon – af beboere i Vollsmose, som nogle der nærmest pr. definition er sociale tabere.

Kriminalitet og terror sælger aviser

Ikonisering bliver dog først rigtig slagkraftig, når det kombineres med en anden strategi, der i forskningslitteraturen kaldes udviskning.

Begrebet udviskning

Stereotypisk
formidling af
forholdene

Det betyder, at man enten fjerner, fortier eller glemmer træk, som ikke passer ind i det billede, man ønsker at skabe af et givet fænomen. Når de landsdækkende aviser fx glemmer at fortælle at en hel del unge i Vollsmose rent faktisk er i gang med en videregående uddannelse, eller at nogle unge allerede har taget en universitetsuddannelse og i dag tjener penge til Danmark ved at eksportere nødhjælpskøretøjer til Irak, Libanon og Afghanistan, producerer modetøj i Tyrkiet og sælger serviceydelser i Golfen, er det et eksempel på udviskning. Og når kun ca. 8% af alle artikler og notitser, journalister skrev om Vollsmose i perioden, havde en direkte eller indirekte positiv pointe, må man konstatere, at der sker et bevidst fravalg af elementer, der ikke passer ind i den givne fortolkning af Vollsmose som ikon for kriminalitet og terror.

Det er tankevækkende, at de landsdækkende aviser i så høj grad gør Vollsmose til et ikon for kriminalitet, vold og terror og bruger det som scene for begivenheder, der finder sted uden for bydelen, og at succeser nærmest er usynlige. Derved formidler de ikke blot et stereotypet billede af bydelen til det omgivende samfund, herunder til de beslutningstagere der fx har mulighed for at tage unge i job og praktik - det nærer også de unges forestillinger om, at det omgivende samfund ikke vil dem noget godt. Og det har hverken de eller vi nogen interesse i.

Helle Lykke Nielsen er ph.d. og lektor ved Center for Mellemostudier ved Syddansk Universitet.

Referencer

Irvine, Judith T. and Susan Gal, »Language ideology and linguistic differentiation«, i: *Regimes of Language*, red. P. Kroskrity (Santa Fe, NM: School of American Research Press, 2000), 35-83.

Mens vi stadig venter ...

»Det ser ud til, at der med hensyn til boligen er sket det samme som på andre samfundsområder: De som havde det godt, har fået det bedre, medens de som havde svært ved at klare sig, har fået det sværere. Forskellen bliver større. Vort samfund er godt for de, som kan klare sig, men det bliver sværere og sværere for de, som har vanskeligheder. Vi har i vort velstandssamfund efterladt en bundgruppe på 5 - 10%, der især er karakteriseret ved dårlige boligforhold. Vi gør ikke noget særligt for at ændre på det. Vi lader dem føde deres børn under forhold, som vi ved vil ødelægge en del af dem.«

Læge Vagn Christensen, omkr. 1966

Faldefærdige husmandsteder med utætte vinduer og uden køleskab, hvor børnene sov på gamle, beskidte madrasser på bare jordgulve midt i et kaos af tomme flasker, askebægre og affald. Sådan fortæller gruppeformanden for Venstre i Rebild Kommune i et avisinterview tidligere i år, at virkeligheden så ud for nogle børn knap 50 år efter Vagn Christensens konstatering (jf. citatet ovenfor), da han som leder af materielgården i Nørager Kommune ledsagede sundhedsplejersker og hjemmehjælper på besøg i familier, der boede på faldefærdige ejendomme uden for landsbyerne.

Problemerne er altså kendte. Men især de sidste år er der kommet en række grufulde historier til om, hvordan børn vokser op under elendige opvækstvilkår i sundhedsfarlige og kummerlige boliger, mens de udsættes for alvorligt misbrug.

Sociologerne Jytte Kristensen og Jørgen Elm Larsen beskrev i 2007 sammenhængen mellem fattigdom, social eksklusion og fordelingen af gode og dårlige boligforhold, og hvordan disse har udviklet sig i perioden fra 1976 til 2000. Boligforholdene er en helt afgørende markør på socioøkonomisk ulighed i Danmark, og den overordnede konklusion var – i klar forlængelse af Vagn Christensen – at »dem, der er fattige, socialt ekskluderede og som har et dårligt helbred, har langt ringere boligforhold end andre«.

*Af Bo Vagnby og
Jørgen Møller*

Faldefærdige
ejendomme på
landet er stadig
et stort problem

Der er en sam-
menhæng mellem
dårlige boliger og
social eksklusion

Børn er især udsat

Social Politik bragte i 2010 et tema om børns trivsel og mistrivsel (nr. 6, december 2010), om børn der vokser op på kanten af normalsamfundet i en hverdag præget af fattigdom, misbrug, eksklusion og splittelse. Temaet indeholdt tankevækkende beskrivelser fra børns hverdag: om veje til nutidens børneopfattelse; et overblik over børnevelfærd anno 2010 samt et talportræt af tidligere udsatte.

Derimod havde tidsskriftet ingen omtale af dagens elendige boliger på kanten af samfundet. Som arkitekter og byplanlæggere ligger dette spørgsmål os særdeles på sinde, idet vi i vort arbejde som forskere og medborgere oplever, at den sociale indignation, som før prægede debatten om sanering og byfornyelse, stort set er fraværende i dagens boligdebat.

I de seneste år har Statens Institut for Folkesundhed offentliggjort en række undersøgelser om børn og børnefamiliers sundhed og velfærd. Alle anfører, at boligen må tillægges stor betydning for sygelighed og velfærd samt for udviklingen i sundhed og helbredsrelateret livskvalitet. I nogle af de senere undersøgelser belyses uligheder blandt børn og unge i forbindelse med deres fremtidige kompetenceudvikling og opbygning af sundhedskapital. Det påpeges også, at folks senere sundhedsadfærd i mange tilfælde grundlægges i barndommen.

I en nyere undersøgelse (SFI 2010) om børn- og unges velfærd og trivsel belyses betydningen af boligen og lokalområdet, som udgør den fysiske ramme om børn og unges hverdagsliv. Her når man dybere ned geografisk, idet børns boligforhold beskrives for forskellige kommunetyper. Konklusionen er, at det især er børn fra socialt udsatte grupper, der bor i lejeboliger, og at børn og unge fra socialt sårbare grupper er hyppigt udsat for boliggener, og at ni pct. af danske børn og unge bor i udkantsområder.

Sygdom og dårlige boligforhold går hånd i hånd

*Social Politik*s læsere er givetvis fortrolige med Vagn Christensens disputats fra 1956, hvor han anførte, at børns udvikling går i stå under sygdomsperioder f.eks. forårsaget af dårlige boligforhold. Børn kommer mere og mere bagefter, og de når aldrig til den udvikling, som deres evner oprindeligt berettigede dem. Et enormt spild af muligheder, kaldte han det.

Det gamle udsagn fra indledningen er stadig sandt – desværre

Da Vagn Christensen præsenterede sine udsagn, blev han kritiseret for at male et for dystert billede af sammenhængen mellem børns opvækstvilkår og deres boligforhold. Eftertiden skulle imidlertid vise, at hans påstand om standsninger i udviklingen var holdbar, idet sociolog Tavs F. Andersen (1981) i en opfølgning af Vagn Christensens undersøgelse påviste, at for udvalgte parametre stod det faktisk værre til, end Christensen hævdede.

Hvad kan der gøres?

Psykolog Lars Rasborg hævder i *Social Politik's* temanummer i 2010, at socialforskningen i udsatte børn og unge beskriver problemer men ikke løser dem. Han henviser derfor til sundhedsforskningen, som kender strategien med at gå efter de mest lovende ideer om, hvordan problemer kan forstås og løses for dermed at skabe gennembrud i forståelse og behandling af sygdomme, der ligefrem truer samfundsøkonomien.

Vores bekymring er, at den mistrivsel som børn i faldefærdige boliger oplever, herunder især i landdistrikternes udslidte landsbyer og i de ensomt beliggende, forfaldne husmandsteder og mistrøstige stuehuse i det åbne land, repræsenterer et samfundsproblem, som bør gribes lige så systematisk an, som vi gjorde med saneringen og byfornyelsen. Ved at udvikle sammenhængende strategier for løsning af problemerne, som går på tværs af sektorer, i lighed med kvarterløftprogrammerne, hvor boligpolitikken er blevet socialpolitisk orienteret, og socialpolitikken rumligt orienteret. Det er ikke nok blot at beskrive udviklingen.

Det er uklart, hvor mange sundhedsfarlige boliger der findes i det åbne land, i landsbyerne og i udkantsområderne, og vi ved heller ikke hvor mange, der findes i alle de øvrige kommuner i Danmark.

SBI fandt i en undersøgelse i 2007 frem til, at der ifølge BBR-registret var installationsmangler i ca. 6.000 stuehuse, svarende til 6 pct. af beboede stuehuse. En spørgeskemaundersøgelse i kommunerne skønnede, at tallet nok lå mellem 4.000 til 6.000 på landsplan. På baggrund af registerdata fra 2004, skønnede samme undersøgelse, at der var mellem 7.000 og 14.000 dårlige eller potentielt dårlige boliger, hvilket svarer til mellem en og to procent af enfamiliehusene og stuehusene i byer og landområder med under 5.000 indbyggere.

Den forrige regerings nedrivningspulje har indtil juli i år resulteret i knap 1400 nedrevne boliger (bl.a. stuehuse og parcelhuse). Puljen har i nogle kommuner medvirket til at skabe øget bevidsthed om social forslumning. Fjernelsen af puljen fra finansloven er derfor et fejlskøn, fordi, selvom S-R-SF vil løse tilbagegangskommunernes problemer med vækstpakker og en bankpakke 5 til erhvervsliv, landbrug og banker under mantraet: »Vi vil udvikling, ikke afvikling«, så fjerner disse nok så positive tiltag ikke de dårligste og mest sundhedsfarlige boliger fra boligmarkedet.

I denne sammenhæng skal det også bemærkes, at nok har puljen resulteret i nedrivning eller forbedring af godt 5.500 bygninger fordelt på ca. 3.400 ejendomme, men ifølge Boligministeriets egen evaluering fra august 2012, er det kun en fjerdedel af disse boliger. Resten er avls- og driftsbygninger, udhuse eller andre bygninger med offentlig anvendelse. På trods af den relative succes med den pulje skønner vi, at afløseren med 75 mio. kr. fra byfornyelsesmidlerne, som også kan

Mistrivsel af børn i faldefærdige boliger

Mange installationsmangler i seks procent af de beboede stuehuse

Fjernelse af den såkaldte nedrivningspulje bygger på et fejlskøn

Afløsningen af nedrivningspuljen giver fare for manglende effekt

bruges i større bysamfund, ikke vil få nævneværdig effekt på problemet med de faldefærdige boliger i landsbyerne og det åbne land.

For mange undtagelsesbestemmelser til et effektivt opgør med de dårlige boliger

I 2008 orienterede Velfærdsministeriet kommunerne om, at man havde opdateret vejledningen om kondemnering. Men vejledningen om kondemnering er et skoleeksempel på, hvordan indgreb over for grundejere er omfattet af så mange undtagelses- og diskretionsbestemmelser, at en grundejer der ønsker at handle 'i ond tro' har utallige muligheder for at anke og forsinke afgørelser. Belært af erfaringerne fra de seneste års sager om tvangsfjernelse af børn hvor kommunalbestyrelser har været betænkelige med at udøve et skarpt tilsyn, bør kondemneringsvejledningens bestemmelse om, at kommunalbestyrelsen selv kan fastsætte retningslinjerne for udøvelsen af- og tilrettelæggelse af tilsynet, strammes markant op. Bestemmelserne om besigtigelse, underretning, varsling og indsigelser må renses for smutveje.

Lex Låsby-Svendsen

Dette retfærdiggøres af, at en del af de virkelig sundhedsfarlige og uværdige boliger konstant er genstand for kynisk spekulation og udbytning af folk som 'Låsby Svendsen'. Når disse typer udlejer boliger til udsatte og marginaliserede lejere, er der ydermere ofte tale om, at den pågældende kommune må dække dele af huslejen. Herved fortsætter boligspeculationen. Boligministeren har ganske vist varslet en 'Lex Låsby-Svendsen' med intentionen at »kunne knalde spekulanter, der lejer billige boliger og ruiner ud til familier og andre«. Men da det er kommunerne selv, der har huslejenævnene, er der en reel risiko for forflygtigelse af ansvar, da det vil betyde, at kommunen skal klage over og føre tilsyn med sig selv.

Alment boligbyggeri og erstatningsboliger på landet er nødvendig

Hvis det er et selvstændigt, politisk mål at fastholde befolkningstallet i det rurale Danmark, så giver det sig selv, at vi ikke kan nøjes med at tænke nedrivning af boliger og vækst i erhvervslivet. Det er nødvendigt at tænke alment boligbyggeri og erstatningsboliger til folk, der ikke længere kan bo i nedrevne boliger. Planlægningen af disse boliger bør indgå i en kommunal boligpolitik og den almindelige løbende kommuneplanlægning. Vi forestiller os også, at ordentlige boligforhold kan være et af de første skridt til at komme ind i- eller tilbage til et givende landsbyfælleskab.

Konklusioner

Dårlige boliger tiltrækker socialt og økonomisk svage grupper

Vi ved ikke om fjernelse af de ringeste boliger vil eliminere risikoen for misbrug af børn, men vi ved, at i det rurale Danmark, og især i landets udkantsområder, er ejer- og lejeboliger så billige, at de tiltrækker socialt og økonomisk svage grupper. Da indkomst generelt set er afgørende for forskelle i boligstandard, vil grupper med langvarig- eller permanent lave indkomster være særligt udsat for at blive fastlåst i boliger med ringe standard (Kristensen & Elm Larsen 2006).

Efter Strukturreformen har kommunerne nu et betydeligt ansvar for, hvordan kommunens byer, landsbyer og landdistrikter udvikler sig, og i dag kan vi ikke stole på, at regionerne eller staten vil være særligt udfarende på det boligpolitiske felt.

På linie med boligforskeren Hans Kristensen (2006) foreslår vi derfor, at kommunerne, som en del af en integreret kommuneplanlægning, må skabe sig overblik over udviklingen i de forskellige boligformer og geografiske områder. Hertil kræves kortlægning, analyser og detaljerede prognoser, således at man i kommunalbestyrelsen kan tage stilling til, hvilken demografisk og socio-geografisk bosætningsudvikling man vil understøtte – eller for den sags skyld bremse.

Sådanne analyser og oversigter er ganske lette at fremstille med anvendelsen af moderne GIS-teknologi og en række datapakker, som findes i forvejen. Disse vil kunne udgøre, hvad vi vil kalde *risikovurderinger for bosætning*, hvor man på baggrund af person- og boligregisteret suppleret med registreringer og rekognosceringer identificerer potentielle risikoenklaver og -bosætninger. Måske vil der opstå frygt for, at sådanne oversigter vil føre til stemping af visse områder. Men hellere det, end at dele af kommunen forfalder yderligere og synker ned i elendighedens sump.

Ved at facilitere dette kan ministeren spille en udfarende kraft, og han må være mere offensiv. Visionspaneler med kendte kunstnere der kun italesætter de gode fortællinger fra landlivets solside gør det ikke. For børnenes og landdistrikternes skyld, må vi ikke forspilde de muligheder, som de udsatte børn repræsenterer.

En version med referencer og litteraturhenvisninger kan findes på www.vbn.aau.dk. Søg under titel på artiklen eller personprofiler.

Bo Vagnby og Jørgen Møller er arkitekter og byplanlæggere MAA. BV er specialist i byfornyelse; JM forsker i landsbyer og landdistrikter. De er begge ansat ved Institut for Planlægning ved Aalborg Universitet. BV som emeritus og ekstern lektor, JM som lektor.

Overblik er
nødvendig, hvis
problemet skal
til livs

Områdefornyelser i Københavns Kommune

Områdefornyelserne i Københavns Kommune arbejder tværfagligt og helhedsorienteret med de udsatte byområders komplekse problemstillinger.

Områdefornyelse Husum har fokus på at skabe byrum, rammer for netværksaktiviteter, og at klæde lokale kræfter på til at fortsætte de positive tiltag. Arbejdet foregår tæt på beboerne, så tiltagene får det nødvendige lokale særpræg.

Af Troels Rud

Københavns vision er, at ingen områder i byen adskiller sig negativt – socialt eller fysisk – fra den høje standard i byen som helhed. Udsatte borgeres basale behov skal sikres, og en god bolig i et godt område er et fundament for københavnernes livskvalitet.

Målet er at hæve boligområderne socialt og fysisk

Gennem seksårige områdefornyelser afhjælpes ugunstige udviklingstendenser i udsatte byområder, og der skabes forebyggende indsatser i forhold til negative udviklingsspiraler i nedslidte og socialt udsatte byområder.

Kort sagt skal områdefornyelsesindsatsen, i samarbejde med lokale borgere, aktører og interessenter, skubbe en positiv udvikling i gang, så områderne hænger sammen med resten af byen og er attraktive at leve, arbejde og opholde sig i.

Områdefornyelserne i Københavns Kommune er forankret i Center for Bydesign i Teknik- og Miljøforvaltningen og medfinansieret af Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter.

København screenes

Kortlægning af problemerne

Første skridt er en screening af kommunens fysiske og socioøkonomiske tilstand. Teknik- og Miljøforvaltningen har lavet et webbaseret socioøkonomisk kort, der dækker over en række fysiske og socioøkonomiske data bl.a. indkomstniveau, fordelingen af boligtyper, uddannelsesniveau m.m. Materialet suppleres af interview og observationer i området. Er der grønne byrum? Er bygninger og gader i god stand? Er der trygt at færdes?

Tryghedsindeks

Sidstnævnte måles i Tryghedsindekset, der genereres af Politiets opgørelser over anmeldelser i et givent område samt en spørgeske-

maundersøgelse blandt ca. 8000 borgere i København, der belyser borgernes udsathed for kriminalitet og vurdering af kriminalitetsproblemer.

Indsatsområder

Udsatte byområder er karakteriseret ved en stor andel af små, utidssvarende boliger, nedslidt infrastruktur (friarealer, forbindelser, uderum m.v.), integrationsproblemer og en stor andel beboere uden for arbejdsmarkedet.

Utidssvarende boliger

Områdefornyelser arbejder overordnet med,

- fornyelse af boliger og gårdhaver,
- nye byrum og bedre forbindelser (forbedringer af gader, parker og pladser),
- forankring og forandring (styrke lokalt engagement og sammenhængskraft gennem sociale og kulturelle indsatser),
- øge kommunal og privat investering i det udsatte byområde.

Det overordnede arbejde

Ud fra områdets potentiale og udfordringer udarbejder områdefornyelsen en ramme for arbejdet i projektperioden – en Kvarterplan – hvori der opstilles kerneprojekter.

Borgerinddragelse

Områdefornyelser har et lokalt sekretariat tæt på beboerne. Lokale borgeres ønsker og ressourcer har stor betydning for, hvordan indsatsen forløber, og lokale kræfter inddrages i alle indsatsens faser. Det betyder, at beboeres og lokale interessenters engagement i kvarteret styrkes. Styrket ejerskab skal sørge for, at projektets tiltag lever videre efter projektperioden.

Borgerinddragelse er vigtig ...

Borgerinddragelsen sker på flere niveauer. Der afholdes borgermøder, og der nedsættes arbejdsgrupper på projekterne, hvor borgerne kommer med input og følger kommunale processer på tæt hold, og så har områdefornyelser en lokal styregruppe af borgere og repræsentanter fra kommunens forvaltninger.

... og sker på mange niveauer

Politik for udsatte byområder

Med en bred palet af indsatser bygger områdefornyelserne bro mellem de syv forvaltninger i kommunen. Samarbejdet mellem forvaltningerne kommer til udtryk i Københavns Kommunes 'Politik for Udsatte Byområder', der gør op med kortsigtede puljefinansieringer og nålestiksindsatser. Fokus er på hele indsatsen. På den måde omfavnes både området, driften af området og det enkelte individ. Når Teknik- og Miljøforvaltningen sætter ind med områdefornyelse, kan Børne- og

Byområdepolitikken

Ungdomsforvaltningen opgraderer den lokale skole, Socialforvaltningen kan tilbyde støtte til særligt udsatte familier, og Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen kan styrke beskæftigelsesindsatsen eller igangsætte Hot Spot.

Områdefornyelse Husum

Husum som eksempel Flere faktorer har gjort Husum til et udsat byområde, men det kan konstateres, at området har en høj andel beboere uden for uddannelse og arbejdsmarkedet, en stor andel indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande og få (men nedslidte) byrum.

Markant behov for tryghedsskabende indsats

Manglende tryghed På Tryghedsindekset har denne del af Husum et »markant behov for tryghedsskabende indsats«. Beboerne er mere udsatte for kriminalitet, og de oplever kriminalitet som et større problem end blandt københavnere generelt. Der ses høje anmeldelsestal for vold/trusler og indbrud, og omkring hver tredje beboer føler sig utryk ved at færdes ude i aften-/nattetimerne, hvilket er betydeligt højere sammenlignet med københavnere generelt.

Der er et markant behov for en tryghedsskabende indsats udover normalindsatsen i Husums nordlige kvarter. Indsatsen skal rettes særligt mod vold og trusler, indbrud og tyveri, og der er behov for en særlig tryghedsskabende indsats i aften og nattetimerne.

Vision og kerneprojekter

Individ- og områdebaserede indsatser I et udsat område er der brug for både individ- og områdebaserede indsatser. Områdefornyelser er områdebaserede indsatser, og i Husum er visionen derfor: »Husum skal være et kvarter med en stærk fælles identitet og mange lokale netværk. Smukke grønne områder og en vel-fungerende mangfoldighed af kultur- og idrætstilbud skal kendetegne bydelen. Husum skal være et sted, man er stolt over at høre hjemme, hvor man mødes, glædes og løfter i flok på tværs af alder, etnicitet og social baggrund.«

Kvarterplanens indhold

Kerneprojekter i Kvarterplanen er:

- Trafik- og byrumsplan
- Aktivitetshus
- EnergiCenter Voldparken (mødested med kultur- og fritidstilbud)
- Strøggadeløft (Frederikssundsvej)
- Grøn forbindelse (mellem Husum-syd og -nord)

- Husumparken
- Små synlige projekter
- Hu-summen (projektpulje der søges af beboere)
- Mangfoldigt aktivitetstilbud til Husums unge
- Beskæftigelsesindsats
- Styrkelse af netværk

Hvordan arbejder man i Husum?

En kompleks problemstilling kræver en pluralistisk tilgang. Kerneprojekterne udføres gennem alsidige indsats:

Koordinering og videreudvikling af sociale indsats skal styrke det sociale liv og kvarterets sammenhængskraft. Kommunens forskellige tiltag skal arbejde i samme retning, og Områdefornyelse Husum er med til at samle trådene fra forvaltningerne, den almene sektor, det lokale foreningsliv og frivillige indsats.

Når vi f.eks. planlægger Eid-fest for 400 mennesker, arrangeres festen sammen med mange frivillige, foreninger og lokale indsats. Det er en del af forankringsstrategien – de lokale kræfter skal i spil.

Boligområderne skal have opholdssteder og aktive byrum. Rammerne skal få beboere til at omgås og tage ejerskab for lokalområdet, så tryk og fællesskab styrkes. Det er afgørende, at involvere boligforeningernes bestyrelser, sociale projekter og lokale interessenter i en fælles indsats. Idéerne må nødvendigvis opstå i samspil med de lokale beboere, der skal bruge nyttehaver, opholdssteder eller friarealer.

For tiden arbejder Områdefornyelse Husum med at udnytte et parkstykke på Frederikssundsvej bedre, så beboere og forbipasserende kan mødes og opholde sig, og så skal Husumparken udvikles, så flere kan bruge parken til mere – både idræt og ophold.

Områdefornyelse Husum har udarbejdet en Trafik- og byrumsplan, der helhedsorienteret kan kvalificere investeringerne i kvarterets trafikale udvikling. Vi arbejder også på at fremme Frederikssundsvejs potentiale som centralt handelsstrøg. Der skal skabes sammenhæng i kvarteret, og Husum skal knyttes tættere til de grønne områder omkring bydelen.

EnergiCenter Voldparken (ECV) er et fysisk samlingssted i bydelen. Lokale borgere fik idéen om at udvikle en lukket skole til et alsidigt aktivitetscenter, hvor sundhed, idræt, natur og kultur kan dyrkes. Områdefornyelse Husum flyttede sekretariatet til matriklen for at støtte udviklingen fra nært hold.

I dag består ECV af en frivillig bestyrelse og en selvejende institution, som står for drift og et professionelt produktionskøkken, der laver mad til 400 institutionspladser, som Børne- og Ungdomsforvaltningen har oprettet på ECV.

Koordinering af sociale indsats

Byrum skaber fællesskab og tryk

Trafikale løsninger og mødesteder

EnergiCenter Voldparken som samlingssted

Gymnastiksalene bruges flittigt til idræt, og de tidligere klasselokaler danner ramme om bl.a. syværksted, rap- og filmworkshop, kor, babygymnastik, Koranlæsning og backgammonklub.

I 2012 lagde Kultur- og Fritidsforvaltningen Københavns fjerde frivilligcenter ud til ECV, som dermed målrettet kan skabe rum for lokalt engagement.

Øge investeringerne i området

Områdefornyelsen trækker både private og offentlige investeringer til Husum for at supplere vores økonomiske ramme på 27,5 mio. kr. En del af investeringerne er rejst direkte til Områdefornyelse Husums indsats, andre investeringer er gået indirekte til projekter, som vi har startet og forankret hos samarbejdspartnere. Midlerne søges målrettet til projekter, der kan fremme en positiv udvikling i området. Det giver både mere økonomi og flere aktører, der dedikerer sig til området. Samtidig skaber partnerskaberne synergi mellem de forskellige indsatser, når flere aktører yder støtte.

Halvvejs i Områdefornyelse Husums projektperiode var der rejst mere end 100% af den oprindelige økonomiske ramme.

Borgerinddragelse

Det er nødvendigt med en særlig indsats for at opdyrke lokale netværk og institutioner. Styrket lokalt samarbejde skal sikre optimal udnyttelse af områdets ressourcer, så investerede midler får størst mulig effekt.

Områdefornyelse Husum tilstræber at være et udtryk for borgernes opfattelse af kvarterets udfordringer og bud på, hvad der skal til for at løse udfordringerne. For når Områdefornyelse Husum slutter i 2015, er beboerne her stadig, og ressourcerne skal derfor nøje investeres i lokal forankring.

Forankring fryder

Hold fast i det som fungerer

Der skal findes afklaring på igangsatte aktiviteter og fysiske projekters fremtid. Forankring handler både om at sikre, at fysiske projekter vedligeholdes, og at fritidsaktiviteter og sociale initiativer kan fortsætte.

Begejstring er nødvendig

Der er fremgang i Husum, men det er en evig udfordring at fastholde beboernes begejstring og engagement, når projekterne er i proces. Mange borgere melder sig kampklar ind i arbejdsgrupper, især på de fysiske projekter, men der kan gå flere år fra første inspirationsmøde med lokale beboere, til et større projekt (som renoveringen af en park) er anlagt. I mellemtiden arbejder vi hårdt på at fastholde beboernes interesse og tillid. Man skal ikke underkende styrkelsen af medborgerskab, når beboere skal indføres i kommunale anlægsprocesser.

En langsigtet strategi skal der til

Områdefornyelse Husums strategi er langsigtet, og der lægges ansvar ud til beboere, frivillige ildsjæle og lokale interessenter. Som områdefornyelse må vi ned i kvarterets dna. Det kræver nærhed at lokalisere de nødvendige lokale kræfter, ligesom det kræver oprigtige

tillidsforhold at få borgerne til at løbe med bolden. Derfor udvikler vi også konstant samarbejdsformen i lokalområdet i takt med, at vi kommer tættere på lokale samarbejdspartnere og beboere.

Troels Rud er projekt- og kommunikationsmedarbejder i Områdefornyelse Husum, Københavns Kommune. Har tidligere arbejdet med sport og integration på Nørrebro og er medlem af repræsentantskabet i GAM3, en non-profit organisation, der arbejder i udsatte boligområder i hele landet.

Lokale sundhedsprofiler – et godt redskab til at forebygge social ulighed

Lokale spørgeskemabaserede sundhedsundersøgelser der gennemføres i udsatte boligområder eller bydele kan fungere som et vigtigt redskab for kommunerne til at få indsamlet et evidensbaseret vidensgrundlag for planlægningen og gennemførelsen af systematiske og målrettede sundhedsfremmende indsatser overfor socialt udsatte borgere.

Af Carsten Kronborg
Bak og Pernille Tanggaard Andersen

Risikofaktorer
påvirker vores
livsstil

I efterhånden mange videnskabelige undersøgelser er det blevet dokumenteret, at der er en social ulighed i sundhed, og at flere sociale og sundhedsmæssige problemer især ophobes blandt udsatte borgere i samfundet. Hvor der er omfattende viden om, hvordan forskellige risikofaktorer påvirker vores livsstil og sundhed, savnes i højere grad viden om *hvilke typer* af sundhedsfremmende indsatser, der virker over for socialt udsatte borgere.

For bedre at kunne indfri det ambitiøse mål om at styrke trivsel og sundhed blandt socialt udsatte borgere, som Forebyggelseskommissionen blandt andet påpeger, mener vi, at der brug for at gå »nye veje« samt afprøve nye metoder og tilgange til at arbejde med sundhedsfremme lokal.

I denne artikel vil vi præsentere et samarbejde mellem forskning og kommuner i Region Syddanmark omkring bl.a. planlægning og gennemførelse af sundhedsfremmende tiltag i udsatte boligområder¹, der har været i gang siden 2008².

1 Vi vælger at anvende betegnelsen »udsatte boligområder« frem for ghetto, fordi vi mener, at ghettobetegnelsen i sig selv virker stigmatiserende på de områder og mennesker der bor der. Vores tilgang til at arbejde med sundhedsfremme i »udsatte boligområder« er at anerkende såvel de positive aspekter og de særlige udfordringer, der kan være forbundet med at arbejde med sundhedsfremme i disse områder

2 For yderligere oplysninger henvises til forskningsprojektet FELIS, der står for Flerstrengede Evidensbaserede Lokale Indsatser for Sundhedsfremme www.sdu.dk/felis. Carsten Kronborg Bak og Pernille Tanggaard Andersen har igangsat dette projekt og er projektledere på FELIS-projektet.

Formålet med dette samarbejde har overordnet set været at styrke et tættere samarbejde mellem forskning og praksis omkring konkrete indsatser og prøve at gå »nye veje« og afprøve nye metoder og tilgange. Første skridt i disse bestræbelser har været at udvikle og gennemføre lokale spørgeskemabaserede sundhedsprofiler i to udsatte boligområder i Region Syddanmark. Disse skal medvirke til at danne et evidensbaseret grundlag for, at der kan igangsættes målrettede sundhedsfremmende indsatser overfor målgrupper med særlige behov.

Tættere samarbejde mellem forskning og praksis

Hvorfor lokale sundhedsprofiler?

I meget store projekter, eller i forbindelse med udarbejdelse af kommuners overordnede sundhedspolitik, vil man ofte have fordel af at starte med en sundhedsundersøgelse af befolkningen i kommunen for at finde frem til de sundhedsproblemer, det er vigtigst at gøre noget ved.

Sundhedsundersøgelse af befolkningen

I den overordnede kommunale profil kan man koble sundhedsspørgsmål med borgernes bopæl og dermed se lokale forskelle. Problemet er bare, at de udsatte områder i kommunen ofte *ikke* bliver tilstrækkeligt repræsenteret i den kommunale profil, og derfor er det vigtigt at lave en lokal profil for de udsatte områder for at opnå viden om disse borgeres sundhedstilstand. For at få større og mere detaljeret viden om lokale forskelle i kommunen anbefales det derfor at udarbejde en lokal sundhedsprofil, som er en *udbygning* af den kommunale profil.

En lokal profil for de udsatte områder

Gennemførelsen af en spørgeskemabaseret lokal sundhedsprofil for et udsat boligområde eller bydel skal medvirke til at skabe et *overblik* over sundheds- og sygdomstilstanden blandt beboerne i konkrete udsatte lokalområder. Dette, med henblik på at skabe et godt grundlag for at kunne prioritere forebyggelse- og sundhedsfremmende indsatser i netop disse områder.

Overblik over sundheds- og sygdomstilstandene

Reviews af forskellige udenlandske erfaringer med at gennemføre sundhedsprofiler i byer (i 1990'erne) viser, at ulighed i sundhed ofte ikke blev tilstrækkeligt dækket ind og i nogle tilfælde ikke klart defineret som et selvstændigt og vigtigt emne, der bør belyses grundigt. Informationer på et lokalt (sub-niveau) var begrænsede, og få profiler præsenterede data om livsstil blandt de lave socioøkonomiske grupper.

En af fordelene ved en lokal sundhedsprofil er, at den faciliterer en mere detaljeret dataindsamling af sundhedsrelaterede informationer inden for fx boligområder, bydele (geografisk afgrænsede områder) og/eller subgrupper inden for disse områder som fx forskellige udsatte grupper som fx etniske minoriteter, kontanthjælpsmodtagere og enlige forsørgere.

Deltager sjældent i sundhedsprofiler

Disse grupper deltager typisk meget sjældent i nationale eller kommunale sundhedsprofiler, og det kræver derfor, at der anvendes *andre metoder* end papiromdelte spørgeskemaer for at få dem til at deltage. Det er også ret forskelligt, hvordan sammensætningen og koncentration af specifikke etniske grupper er i et bestemt lokalområde. Der kan eksempelvis bo mange med en bestemt etnisk baggrund i et udsat lokalområde, men som ikke er sammenligneligt med et andet område i samme by. Derfor kan den lokale sundhedsprofil bl.a. også give et mere detaljeret billede af forskelle mellem forskellige etniske minoritetsgrupper i bestemte lokalområder.

Hvad er en lokal sundhedsprofil?

Fordel ved en lokal sundhedsprofil

En lokal sundhedsprofil er dermed en social, miljømæssig og økonomisk *beskrivelse* af et specifikt område, der bruges til at informere de lokale beslutningsprocesser. Den fremmer en mere detaljeret dataindsamling af sundhedsrelaterede oplysninger inden for lokalsamfund eller undergrupper inden for lokalsamfund som fx kvinder eller borgere med anden etnisk baggrund end dansk.

En anden fordel ved en lokal sundhedsprofil er, at den i højere grad lægger op til at *inddrage* borgerne ved at undersøge folks *egne opfatelser* af deres sundhedsbehov, deres initiativer for at opretholde og forbedre deres helbred og især forslag om sundhedsfremmende initiativer i lokalområdet. Derfor er en lokal profil også en »metode« til at *inddrage* de lokale borgere for at kunne analysere deres lokalsamfunds behov og kortlægning af ressourcer med henblik på at anvende disse oplysninger til at konstruere nye løsninger.

En lokal sundhedsprofil inkluderer oplysninger om sundheds- og sygdomstilstanden blandt borgerne. De indsamlede informationer skal medvirke til, at kommunen kan blive bedre i stand til at målrette ressourcerne til de borgere, der har *de største behov* for indsatser. Derfor bør informationerne kobles til:

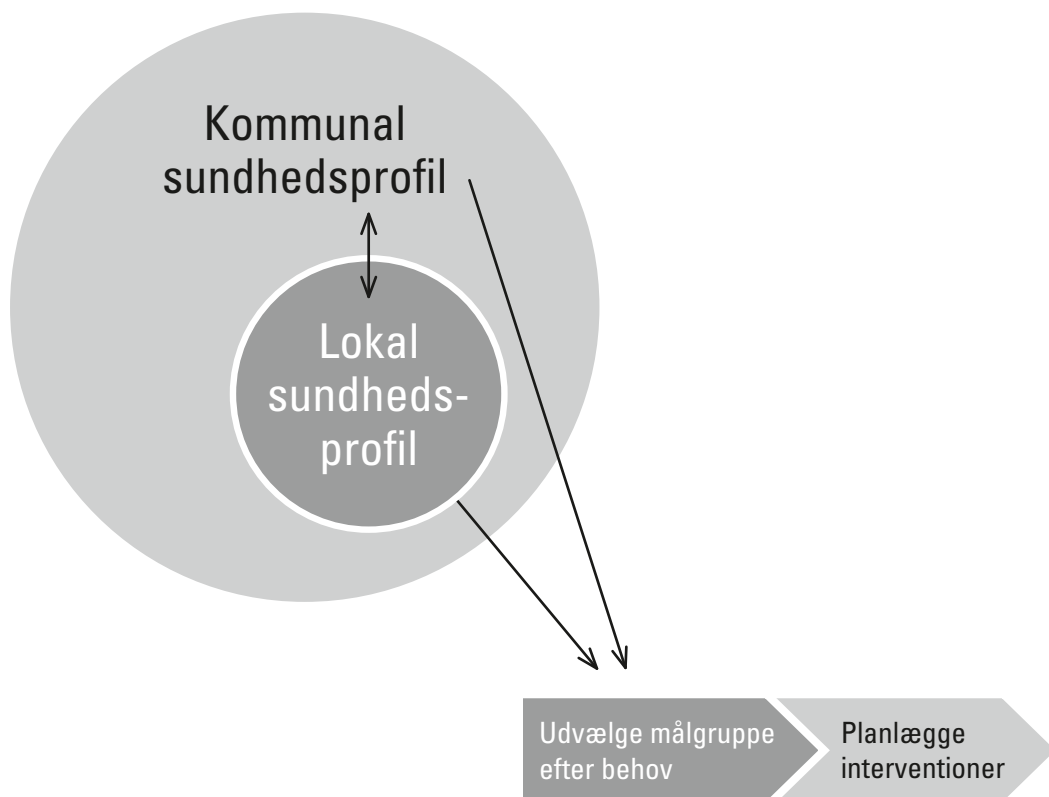
- Mindre geografiske områder i byerne (fx bydele, boligområder) og
- Udsatte eller sårbare befolkningsgrupper (fx etniske minoritetsgrupper og borgere med lav indkomst)

En subprofil af en kommunal sundhedsprofil

En lokal sundhedsprofil for et udsat boligområde eller bydel kan opfattes som en subprofil af en kommunal sundhedsprofil (se figur 1). En lokal sundhedsprofil udgør derfor et vigtigt grundlag for, at interventioner kan planlægges ud fra viden om såvel de enkelte beboeres sundhedstilstand, men også de rammer og muligheder som lokalområdet sætter.

Baseline for informationer

På baggrund af den lokale profil kan sundheden blandt forskellige befolkningsgrupper sammenlignes, og det kan identificeres, hvordan

uligheden i sundhed kommer til udtryk på en række forskellige områder. Ved at indsamle baseline informationer kan der samtidig skabes et grundlag for at »måle« forandringer fra interventionsprogrammer over tid.

Temaer, design og dataindsamling

Den lokale sundhedsprofil vil typisk være baseret på de samme typer af temaer og spørgsmål, som indgår i Statens Institut for Folkesundheds (SIF) store nationale undersøgelser³, men den kan netop udformes, så der tages særligt hensyn til *koncentrationen* af bestemte socialt udsatte grupper og *karaktéristika* for det konkrete lokalområde. FELIS- projektets forskning peger på, at det kan være oplagt at inkludere spørgsmål om fx rådighedsbeløb og økonomiske afsavn og åbne spørgsmål om forslag til udnyttelse af grønne arealer, medborgerhus mv. i lokalområdet. Disse typer af spørgsmål er nemlig med

3 www.susy2.si-folkesundhed.dk

Opfølgende
kvalitativ
undersøgelse

til at give et komplekst billede af sammenhænge omkring trivsel/mistrivsel.

Samtidig viser vores forskning, at det er vigtigt at være særlig opmærksom på antallet af spørgsmål i spørgeskemaerne, så det ikke bliver for langt og virker uvedkommende. Ved at anvende baggrundsinformationer om forskellige socioøkonomiske forhold bidrager en lokal sundhedsprofil også med at undersøge *omfanget* af en given problematik i forskellige grupper. Denne viden kan danne udgangspunkt for en eventuel opfølgende kvalitativ undersøgelse forud for igangsættelse af konkrete sundhedsfremmende indsatser i lokalområdet. På den måde bliver arbejdet med såvel kvantitative som kvalitative metoder nogle redskaber til at *involvere* de lokale beboere til at vurdere deres behov og ressourcer i nærmiljøet med henblik på at anvende disse informationer til at skabe nye løsninger og bedre sundhedsfremmende indsatser.

Besøgsinterviews
med folk af anden
etnisk baggrund

Det kræver typisk *flere ressourcer* at indsamle oplysninger fra socialt udsatte grupper, og det kan i høj grad være nødvendigt at anvende lokale kontaktpersoner, lokale foreninger mv. for at få skabt kontakter til etniske minoritetsgrupper. Mange af disse grupper nås ikke ved traditionelle informationskampagner men via personlige kontakter i lokalområdet.

Gennemførelsen af besøgsinterviews med eksempelvis folk med anden etnisk baggrund end dansk kan også være en god måde at få skabt en første kontakt med disse beboere. Denne kontakt kan senere anvendes, når sundhedsfremmende indsatser skal udformes, så de bedst muligt matcher disse gruppers behov. Det anbefales derfor at benytte telefon- og/eller besøgsinterviews med tosprogede tolke ved gennemførelse af spørgeskemaundersøgelsen for, at spørgeskemaet besvares så korrekt som muligt, og der undgås misforståelser i tolkninger af de enkelte spørgsmåls ordlyd. Desuden er det ofte en nødvendighed, når der skal indsamles spørgeskemaer hos borgere med anden etnisk baggrund end dansk. Da dataindsamlingen i sig selv kan udgøre en stor arbejdsopgave, kan kommunerne med fordel anvende eksempelvis et konsulentfirma til at foretage indsamlingen af spørgeskemaer for sig. Flere konsulentfirmaer har erfaringer med at lave lokale sundhedsprofiler og har desuden adgang til tosprogede tolke.

Sammenfatning

Vores forskning peger på at anvendelse af lokale sundhedsprofiler, der gennemføres i kommuners udsatte bydele/boligområder, kan bidrage med vigtig viden om social ulighed i sundhed. En viden der, som nævnt, typisk ikke vil kunne opnås fra de kommunale sundhedsprofiler som mange kommuner allerede har fået gennemført. Ved at målrette en

lokal sundhedsprofil i et område, hvor der er en høj andel af forskellige socialt udsatte grupper, opnås der flere fordele:

- Den lokale sundhedsprofil kan bruges som et *redskab* til at komme i dialog og inddrage beboere forud for gennemførelsen af lokale interventioner.
- Den lokale sundhedsprofil rummer mange vigtige informationer, som vi i kapitlet har foreslået bliver anvendt aktivt i planlægningen og prioriteringen af lokale sundhedsfremme initiativer.
- Det kræver imidlertid, at der afsættes tilstrækkelige ressourcer af til at få samlet op på de mange informationer, der er indsamlet i den lokale sundhedsprofil, samt at kommunen selv besidder data fra undersøgelsen til at gennemføre specifikke analyser af materialet efter behov.

Carsten Kronborg Bak er cand.scient.soc., Ph.d. i sociologi og er ansat som lektor ved Center for Landdistriktsforskning, Institut for Miljø og Erhvervsøkonomi ved Syddansk Universitet i Esbjerg. Har skrevet artikler om social ulighed i sundhed, fattigdom, social eksklusion og socialt udsatte gruppers vilkår. Har herudover arbejdet de seneste år med at udvikle lokale spørgeskemabaserede sundhedsundersøgelser i socialt udsatte boligområder og samarbejdet mellem forskning og praksis.

Pernille Tanggaard Andersen er cand.scient. soc., Ph.d. i sociologi og ansat som lektor ved Sundhedsfremme, Institut for Sundhedstjenesteforskning ved Syddansk Universitet i Esbjerg. Har skrevet artikler om social ulighed i sundhed, sociologisk teori samt arbejdets karakter og betydning i det moderne samfund.

Kapacitetsudvikling i lokalsamfund

Socialt udsatte boligområder har der været fokus på gennem de sidste 15 år gennem særlige regeringsinitiativer. Der er uforandret et stort behov for en særlig indsats, der fokuserer på boligområderne som lokalsamfund, som selv skal have den afgørende rolle i den sociale forandringsproces. Community Capacity Building er en metode, som kan inspirere praktikere og borgere til at tænke anderledes og langsigtet.

Af Bjørn Christensen

Boligsocialt arbejdes forskellige aspekter

En overført amerikansk metode

På baggrund af interessen for lokalsamfundsudvikling og boligsocialt arbejdes forskellige aspekter, bl.a. som konsulenter for den daværende regerings byudvalg, gennemførte Konsulentkompagniet i 2007 en studietur til San Francisco og Bay Area for at studere en metode til udvikling af lokalsamfund – Community Capacity Building. Det nationale center for lokalsamfundsudvikling er placeret i Oakland, og der forelå konkrete eksempler på metodens anvendelse. Rapporten fra studieturen kan downloades på www.kon-kom.dk.

Det skal understreges, at denne metode, som andre amerikanske metoder, er udviklet i en økonomisk og politisk kontekst, som på flere punkter adskiller sig fra den danske. Velfærdssystemet er markant anderledes end de danske universelle velfærdsydelser, og de politiske forhold samt valgsystemet indebærer, at en væsentlig del af befolkningen er uden særlig politisk indflydelse. Kommunerne spiller en langt mindre rolle på det sociale område end i Danmark. Til gengæld har NGO'er eller de frivillige organisationer en langt større rolle end i Danmark, og de finansieres af velgørende fonde og ikke af offentlige puljer. Endelig er boligområdet helt anderledes, fordi der ikke eksisterer alment byggeri som i Danmark.

Konsulentkompagniet har efterfølgende i forskellige sammenhænge introduceret og anvendt tænkningen og systematikken i Community Capacity Building. Denne artikel er en introduktion til metoden, som efterfølgende skal tilpasses danske forhold.

Om Community Capacity Building

Community Capacity Building bygger på idéen om at støtte udsatte lokalsamfund til at håndtere de udfordringer, de står overfor, ved at forstærke deres egen kapacitet.

I USA og andre engelsktalende lande er der igennem mange år blevet arbejdet med en metodisk tilgang til lokalsamfundsudvikling, som betegnes med begrebet Community Capacity Building.

Betegnelsen »Community Capacity Building« kombinerer de to begreber »community« og »capacity building«.

Begrebet »community« kan dække over flere og meget forskellige forhold. Det kan betegne et afgrænset geografisk område (et lokalsamfund eller et boligområde). Det kan også betegne et internetbaseret socialt netværk eller interessegrupper, som samles omkring et bestemt formål.

I denne artikel fokuseres på den fortolkning af begrebet, som knytter sig til »lokalsamfund«.

Begrebet »capacity building« betegner en multidimensionel udvikling over tid, som både omfatter lokalsamfundets beboere, organisationer og institutioner (lokalt, regionalt og statsligt) i en sammenhængende proces. UNDP¹ har beskrevet begrebet således :

»Opbygning af kapacitet er andet og mere end uddannelse og omfatter følgende:

- *Udvikling af menneskelige ressourcer, processen udstyrer de enkelte individer med indsigt, færdigheder og tilgang til information, viden og træning som sætter dem i stand til at handle effektivt.*
- *Organisatorisk udvikling, udbygning af strukturer, processer og procedurer, ikke kun internt i organisationerne, men også styring og udvikling af relationerne mellem forskellige organisationer og sektorer (offentlige, private og lokalsamfundet)*
- *Udvikling af de institutionelle og lovgivningsmæssige rammer som skaber muligheder for at organisationer, institutioner og forvaltninger på alle niveauer og i alle sektorer styrker deres kapacitet«.*

CCB bygger grundlæggende på tanken om at støtte udsatte lokalsamfund til at håndtere de udfordringer, de står overfor, ved at forstærke deres egen kapacitet til at tage dem op og håndtere dem.

Metoden sigter derfor på at skabe lokale løsninger på lokale problemer ved over tid at gøre lokalsamfundet mere modstandsdygtigt

CCB-modellen

Kapacitets-
opbygning

Understøttelse
af egne kræfter

1 United Nations Development Programme, 1991 <http://www.gdrc.org>

overfor sine udfordringer og mere uafhængigt af udefra kommende ressourcer, når de skal tage udfordringerne op.

Målsætning med CCB Rowland Atkinson og Paul Willis, begge ansat på University of Tasmania, definerer CCB således:

»En serie af græsrodsbaserede processer gennem hvilke lokalsamfundet:

- *organiserer sig og planlægger i fællesskab*
- *udvikler muligheder for en sund livsstil*
- *myndiggør sig selv (empowerment)*
- *begrænser fattigdom og lidelse*
- *skaber beskæftigelse og økonomiske muligheder*
- *opnår sociale, økonomiske, kulturelle og miljømæssige mål sammen«.*

Udefra kommende kræfter ... Atkinson og Willis mener, at CCB på flere punkter adskiller sig fra Community Development, som vi i Danmark kender som Lokalsamfunds-udvikling.

For det første fordi CCB generelt er karakteriseret ved, at strategierne for CCB i mange tilfælde tilføjes lokalsamfundet af organisationer udefra. Dette, selv om hensigten er at opbygge lokalsamfundets egne ressourcer, kompetencer og evne til at håndtere dets udfordringer.

... og iboende styrker For det andet fordi CCB tager udgangspunkt i, at alle lokalsamfund har iboende styrker, ressourcer og kompetencer, de kan anvende i forhold til arbejdet for forandringer.

Endelig peger de på, at CCB's idé er at samle og styrke de eksisterende ressourcer, kompetencer og færdigheder. Dette, i modsætning til lokalsamfundsudvikling, som ofte har taget udgangspunkt i, at der manglede noget eller var noget galt i de udsatte lokalsamfund.

Disse overvejelser leder Atkinson og Willis frem til at betragte CCB således:

»De netværk, organisationer, holdninger, det lederskab og de kompetencer som giver lokalsamfundet mulighed for at udvikle sig i overensstemmelse med dets egne prioriteringer og behov«.

Fem succes-kriterier for CCB I et litteraturstudie foretaget af to australske forskere² identificeres følgende fem elementer, som har været gennemgående i succesfulde CCB initiativer:

Opbygning af kapacitet, fokus på uddannelse og udviklingen af menneskelig og social kapital og øget sammenhæng gennem netværk.

2 Howe og Cleary 2001

En sammenhængende tilgang, koordination på tværs af sektorer og forvaltninger, partnerskaber internt i det offentlige mellem kommunale, regionale og statslige enheder og partnerskaber mellem kommune, forretningsliv og frivillige organisationer.

Vægtning af det lokale demokrati, således at bottom- up initiativer har forrang for løsninger, som tilføres lokalsamfundet udefra, samt en anerkendelse af at lokal identitet, lokalt lederskab, lokal viden og styring er afgørende elementer i processen.

Fleksibel tilgang, som tager hensyn til, at de udfordringer lokalsamfundet står overfor er mangesidige, og som fremhæver betydningen af kontinuerlige refleksioner og udvikling.

Vægtning af bæredygtige strategier frem for »engangsprojekter« og strategier, som anerkender, at der i lokalsamfundets udvikling vil være en indbyrdes afhængighed og sammenhæng mellem det sociale, økonomiske og miljømæssige område.

Lokalsamfund og boligområder er forskellige og har forskellige vilkår og muligheder. Da CCB er en strategisk baseret metodisk tilgang, vil dens anvendelse og de aktiviteter der iværksættes variere alt efter hvilken sammenhæng, den benyttes i. Det har alligevel været muligt for forskere at finde nogle fælles elementer for den effekt, som anvendelsen af CCB har haft på lokalsamfund. Det drejer sig for eksempel om:

Arbejdet inden for lokalområdet

- stærkere netværk og relationer indenfor lokalsamfundet
- et øget antal lokalsamfundsbaserede muligheder for arbejde og uddannelse
- øget kapacitet blandt lokalsamfundets beboere til at være fælles om planer og aktiviteter, der kan forandre forholdene
- øget kompetence til at sætte sig mål og opfylde dem
- fælles realistiske vurderinger af lokalsamfundets behov og ressourcer

Om modellen

Social forandring defineres som »en omfattende sammenhængende fælles indsats med det formål at forbedre lokalsamfundets fysiske, sociale og økonomiske forhold. Endvidere at omfordele indflydelse og ressourcer samt at forandre sociale strukturer, som fremmer umyndiggørelse og social ulighed.

Kapacitet til social forandring

Modellen har to grundlæggende forudsætninger:

- Begyndelsen til samhørighed og samarbejde er at se og anerkende forskelle.
- Folk rummer selv svaret på deres problemer. Derfor er det afgørende at skabe et trygt rum for dialog mellem lokalsamfundets beboere og andre lokale aktører.

Med udgangspunkt i forståelse af opbygning af kapacitet som:

- Udvikling af menneskelige ressourcer
- Organisatorisk udvikling
- Udvikling af institutionelle rammer,

Opbygningen af kapacitet forløber i fire faser:

1. Design af initiativet gennem projektudvikling

Formålet med denne fase er at involvere området som helhed og målgruppen specifikt i forsøget, herunder gennemføre en grundlæggende vurdering af landsbyen, og derefter opstille en socialt baseret tilpasset plan for opbygning af kapacitet.

Varighed: 3-6 måneder

2. Planlægning gennem opstilling af visioner og strategiudvikling

I denne fase fokuseres der på at engagere de forskellige lokale grupper i en planlægningsproces, herunder opstilling af sammenhængende visioner og strategi

Varighed: 1-2 år

3. Revitalisering af området gennem fornyelse af de iboende ressourcer

Fasen fokuserer på at implementere planen for udvikling af lokalt lederskab, styrke lokale organisationer og forbedring af sociale og materielle betingelser.

Varighed: 2-5 år

4. Udvikling af lokalområdet gennem fornyelse af de iboende ressourcer gennem udvikling af konkrete initiativer i området

Denne fase koncentrerer om at overføre kapacitet og skabe social forandring gennem en sammenhængende udvikling i området

Varighed: 5-7 år

Forandringsaktiviteter

I hver enkelt af ovennævnte faser i processen med at udvikle den lokale kapacitet, indgår der *seks forandringsaktiviteter*, hvis fokusområder er:

- At skabe åben dialog og inddragelse af civilsamfundet
Information og inddragelse af lokale aktører og øvrige interessenter i den sociale forandringsproces (borgere, grupper, institutioner, virksomheder)
- Udvikling af områdets infrastruktur
Uddannelse og træning af lokale lederskabsressourcer, udvikling af stabile organisationer og opbygning af den institutionelle kapacitet til social forandring
- Opbygning af relationer
Etablering af relationer og dannelse af stærke partnerskaber på tværs af sociale og etniske kløfter.

- Lokalsamfundsudvikling
Forbedring af den generelle livskvalitet gennem forandring af materielle og sociale betingelser
- Organisering af – og opbakning til institutionelle forandringer
Mobilisere og myndiggøre af området, så det bliver bedre i stand til at arbejde for institutionelle og politiske forandringer ud fra lokalsamfundets ønsker og behov
- Dokumentation og evaluering
Indsamling af informationer om lokalsamfundets ressourcer og behov. Dokumentere og udbrede de erfaringer og den læring, herunder eksempler på best practice, som er opnået gennem lokalområdets arbejde for social forandring

Anvendelsen i Danmark?

CCB er anvendt som metode i et konkret projekt 'Styrk landsbyen'. Rapporten kan downloades på www.kon-kom.dk og kan i øvrigt være en inspirationskilde i det boligsociale arbejde i udsatte boligområder.

Der skal afslutningsvis fremhæves følgende hovedsynspunkter i relation til en dansk implementering i praksis:

- Der skal anlægges et mangeårigt perspektiv på forandringsprocessen – ikke tre til fireårige projektperioder
- Et trykt dialogforum på tværs af etniske og kulturelle kræfter er forudsætningen for en åben dialog mellem parterne
- Områdets beboere skal myndiggøres gennem ressource- og kompetenceudvikling og overtagelse af beslutningskompetencen
- Uddannelse og udvikling af et lokalt lederskab er afgørende
- Der skal ske en samlet kapacitetsudvikling af lokale offentlige, private og frivillige interessenter

Hovedpunkter
i en dansk implementeringsplan

Bjørn Christensen er direktør og socialrådgiver i Konsulentkompagniet, som er en kooperativ udviklingsvirksomhed.

Seminar i Danmark om Working Poor

Af Ole Meldgaard

ICSW Europe og den danske afdeling af ICSW arrangerede den 26.-27. oktober et seminar på Kofoeds Skole i København om working poor. Der var deltagere fra Spanien, Bulgarien, Frankrig, Tyskland, Litauen, Sverige, Norge og Danmark.

Der var tre hovedoplæg om working poor: af professor Henning Lohmann, Tyskland, af Jonas Bals fra fagbevægelsen i Norge og af Dohumir Minev, som er formand for det bulgarske anti-fattigdomsnetværk.

Der blev fremlagt skriftlige rapporter om working poor situationen i hver af de nævnte lande, og der vil blive udarbejdet et policy paper på baggrund af seminarets diskussion. Papiret skal vedtages af ICSW's europæiske bestyrelse.

Flere working poor

Working poor – det at man har et arbejde og alligevel er fattig, eller at man skal have to jobs for at klare sig – er ikke længere kun noget, man kender til i U-landene. De senere år er working poor blevet et stadig mere markant emne i den europæiske arbejdsmarkedsdebat, i EU, OECD og ILO. Selvom fattigdom ofte har en sammenhæng med ledighed, så er en betragtelig del af de fattige i Europa faktisk i arbejde. Et job er således ikke længere en tilstrækkelig betingelse for at undgå fattigdom.

Også i Danmark er der en stigende opmærksomhed om fænomenet, især i fagbevægelsen, hvorimod emnet er fraværende i den politiske debat. Ifølge Eurostat 2010 er 4 pct. af de beskæftigede i Danmark fattige eller i risiko for fattigdom. For hele EU er 8 pct. i risiko for fattigdom eller fattige. Mere end 10 pct. i Portugal, Letland, Italien, Spanien, Polen og Grækenland er fattige. Mest alvorlig er situationen i Rumænien, hvor 19 pct. er fattige, selvom de arbejder (tallene er fra 2007, altså før krisen). I Danmark rammer working poor især unge, enlige med børn, immigrantarbejdere og personer på kanten af arbejdsmarkedet, men også en stor gruppe selvstændige er working poor.

Selvom working poor ikke er så udbredt, som i mange andre lande, er der en overhængende fare for, at der i de kommende år vil udvikle sig en arbejdende underklasse også her i landet som følge af liberaliseringen af arbejdsmarkedene i Europa og indvandring af udenlandsk arbejdskraft, som ikke arbejder på danske overenskomstvilkår. Det danske arbejdsmarked er blevet en meget lille delmængde af et stort europæisk og globalt arbejdsmarked. Danske lønmodtagere skal konkurrere med ikke blot polakker og litauer, som kommer her til landet men også med ar-

bejdere fra store lavtlønsområder som Kina og Indien, når produktionen outsources. Fænomenet 'working poor' udspringer af, at fokus i den globale konkurrence først og fremmest er på lønningerne. Konkurrencen står om at underbyde lønniveauet, og det forventes, at lønnedgange eller større lønspredning kan redde konkurrenceevnen. I udlandet ser man flere steder et stort gab mellem faglærte og ufaglærte lønninger. Det er derfor bekymrende for fremtidens working poor i Danmark, at så mange unge ikke får en uddannelse.

Svækket fagbevægelse

Også ændringen af dagpengesystemet og indskrænkninger i de sociale ydelser og en generel svækkelse af fagbevægelsen kan føre flere working poor med sig. En fælles erkendelse fra alle deltagerne i seminaret var, at fagbevægelsen er blevet svækket – måske med undtagelse af Norge, hvor det er lykkedes at organisere 40 – 50 procent af de østeuropæiske bygningsarbejdere i fagbevægelsen. I Norge er der også såkaldt »kædeansvar«, som betyder, at det er arbejdsgiverens ansvar, at underleverandører overholder minimumsrettigheder. Ellers er det oplevelsen, at arbejdsmarkedet bliver mere og mere deregulerede og vilkårene tilsvarende mere

usikre for de ansatte, ligesom der er mange eksempler på social dumping og virksomheder, som bevidst forsøger at undgå at betale skat, moms, sociale pensioner, og de tilside sætter arbejdsmiljølovgivningen.

Dårligere værn mod fattiggørelse

Udover arbejdsmarkedet er antallet af working poor afhængig af vilkårene i familien/husholdningen og den omfordeling i samfundet, som sker i form af sociale ydelser. Selvom man har en lav løn, behøver man ikke nødvendigvis være fattig, hvis man på anden vis kompenseres. Det er derfor så meget mere betydningsfuldt at der, samtidig med dereguleringen og presset på lønningerne, sker en tilbagerulning eller afmontering af de sociale velfærdsydelser i store dele af Europa – og det sker i en periode med stigende arbejdsløshed. Hidtil har et rimeligt niveau for arbejdsløshedsdagpenge været et væsentligt værn mod fattiggørelse på arbejdsmarkedet, men forringelserne øger sandsynligheden for at flere, som presses ud af dagpengesystemet, tager arbejde til en løn under overenskomsten.

Ole Meldgaard er chefkonsulent på Kofoeds Skole

Lad os tænke socialpolitikken helhedsorienteret og langsigtet – nedsæt en socialkommission

Socialminister Karen Hækkerup har igangsat et arbejde for at revidere den nuværende sociallovgivning med henblik på at skabe en ny social reform anno 2012. Dette initiativ er positivt. En socialpolitisk reform giver forventning om et gennemgribende arbejde med forbedrede og forstærkede indsatsen over for vort samfunds store udfordringer. En socialpolitik skal til stadighed være i udvikling for at kunne møde udfordringerne i et dynamisk samfund, og nye idéer skal udvikles og modnes samtidig med, at erfaringer skal inddrages.

Med sit oplæg til en socialreform peger Socialminister Karen Hækkerup på otte vigtige og aktuelle problemstillinger i socialpolitikken, som der skal ses på. Dele af en samlet socialpolitik trækkes frem og revideres f.eks. overgreb mod børn, skærpet tilsyn med opholdssteder, frivillige, prioriteringer af velfærd, opgør med metodefrihed, fokus på ældre og stofmisbrugere. Ingen kan være i tvivl om, at disse områder er vigtige, og områderne vil have gavn af et grundigt eftersyn. Men spørgsmålet er, om det er nok.

Socialpolitikken bliver nødt til at genvinde noget af den grundlæggende betydning, der ligger i ordet social, og som er andet og mere end en social sektor. Socialpolitik er ikke kun fordelings – eller servicepolitik. Der-

til har socialpolitikken gennem en årrække været behandlet og erstattet af beskæftigelsespolitikken. Socialpolitikken skal være på højde med den økonomiske udvikling og virke forebyggende. Det er af stor vigtighed for en kommende socialpolitik, at der opstilles klare mål for den samlede indsats på det sociale område og de dertilhørende tilgrænsende områder, som socialpolitikken dækker over.

En gennemtænkt socialpolitik kan være en produktiv faktor i vort samfund til gavn for hele samfundet. Det er derfor vigtigt, at socialpolitikken igen ligestilles med øvrige politikområder. Indsatsen omkring sociale problemer skal derfor være præget af forebyggelse, helhedssyn og sammenhæng, som inddrager de berørte og deres egne vurderinger og ideer. Socialpolitikken skal igen være mere fremtrædende i det politiske rum. Beskæftigelse er ikke det eneste svar på komplekse sociale problemstillinger, men når beskæftigelsespolitik er aktuelt for udsatte grupper, bør også denne politik revideres og nytænkes med udgangspunkt i en socialpolitik.

Der er behov for at ændre de nuværende systemer og den samfundsmæssige eksklusion af mennesker, der ikke passer ind heri. Der er behov for at etablere indsatsen, som

medfører, at man inkluderer mennesker som værdige samfundsborgere uanset økonomisk nytteværdi. Der skal større fokus på potentielt ekskluderende faktorer i arbejdet med socialt udsatte borgere f.eks. tiltagende diagnosticering og medicinering, matchgruppe-kategorisering m.v.

Men for at fastholde et visionært blik på socialpolitikken og for at se på de udfordringer vi står overfor i socialpolitikken, vil det derfor være oplagt at nedsætte en egentlig socialkommission. En socialkommission med praktikere, forskere og borgere, som kan være med til at udvikle det sociale arbejde og dets forvaltning på kort og lang sigt til gavn for borgerne. Den seneste officielle danske socialkommission blev nedsat i 1991 og afgav en betænkning i 1993. Danmark så meget anderledes ud dengang end i dag. Det er tid til refleksion og nytænkning på feltet. Det er ikke mindst i krisetider, man skal tænke fremad og finde nye svar på samfundets udfordringer. Vort samfunds historie har mange eksempler på, at det er i krisetider, vi lægger fundamentet for en ny bæredygtig udvikling. Det er med andre ord nu, hvor det er muligt at anlægge et nyt sporskifte for socialpolitikken, hvor visionen om inklusion anlægges og implementeres.

Udfordringerne er til at få øje på. En globaliseret verden med f.eks. en øget gruppe af mennesker, der lever i vort land, men som er helt udenfor mulighed for at få hjælp i det offentlige hjælpesystem. En økonomisk krise i den vestlige verden, der allerede nu har lagt socialpolitikken i flere europæiske lande i ruiner, samt et voksende bureaukrati i den offentlige service hvor socialrådgiverne mister overblikket over lovgivning, bekendtgørelser og retningslinjer, og borgerne samtidig mister troen på selvsamme system.

Udfordringerne må tages op i et samlet forum, som kan komme med bud på fremtidens socialpolitik. Vi må tænke »ud af boksen«, som man siger.

Vi opfordrer derfor socialminister Karen Hækkerup til at nedsætte en socialkommission, der kan se på den danske socialpolitik i et helhedsorienteret og langsigtet perspektiv.

Bent Rold Andersen, Karen Jespersen, Mimi Jakobsen, Palle Simonsen, Yvonne Herløv Andersen, Aase Olesen (alle tidligere socialministre), Robert Olsen formand for Socialpolitisk Forening

*Det åbne brev blev bragt i Politiken
14. November 2012.*

Indkaldelse til generalforsamlingen i Socialpolitisk Forening

Socialpolitisk Forening indkalder til generalforsamling

Fredag 15. marts 2012, kl. 17.30 – 19.30

Kofoeds Skole, Nyrnberggade 1 2300 København S

DAGSORDEN FOR GENERALFORSAMLINGEN

1. Valg af dirigent	7. Præsentation og drøftelse af strategi for Socialpolitisk Forenings arbejde og socialpolitisk fokus / arbejdsplan for 2013-14
2. Formalia og godkendelse af dagsorden	8. Behandling af budget for 2013
3. Fremlægges af Landsstyrelsens beretning til godkendelse	9. Valg af landsformand, 8 medlemmer af Landsstyrelse og 6 medlemmer af Socialpolitisk Råd
4. Fremlæggelse af beretninger fra internationalt udvalg og redaktionen for Social Politik	10. Valg af revisor
5. Fremlæggelse af revideret årsregnskab for 2012	11. Eventuelt
6. Indkomne forslag	

Alle individuelle og kollektive medlemmer kan stille forslag til behandling på generalforsamlingen. Forslaget skal være skriftligt og sendes til sekretariatet, hvor det skal være fremme senest fredag 1. marts 2013.

Hvis du går og overvejer, om du vil være medlem af Landsstyrelsen eller Socialpolitisk Råd, så ring til os i landsekretariatet og hør, hvad det indebærer. Telefon 40234320.

DEBATMØDE

Forud for generalforsamlingen indbyder Socialpolitisk Forening til debatmøde fredag 15. marts 2012 kl. 15 – 17 samme sted som ovenfor.

Oplægsholder, emne og tilmeldingsoplysninger følger på hjemmeside, nyhedsbreve og evt. i Social Politik nr. 1 2013, som ventes på gaden ca. 1. marts 2013.

Rettelse Social Politik Nr. 5

Ved en redaktionel fejl, bragtes en forkert udgave af artiklen af Lisbeth Risager Henriksen »En uretfærdig og ekskluderende reform«. Den korrekte artikel kan finde på www.socialpolitisk-forening.dk.

Socialpolitisk Forenings ledelse

**SOCIAL
POLITISK
FORENING**

Formand

Robert Olsen, Kofoeds Skole

Landsstyrelsen

Annelise Murakami,
Professionshøjskolen Metropol
Birthe Povlsen, Dansk Socialrådgiverforening
Lise Jordahn, Professionshøjskolen Metropol
Louise Dülch Kristiansen, Dansk Social-
rådgiverforening
Mads Engholm, cand.scient.anth.
Nina Særkjær Olsen, Kompetencecentret Vejle
Ninna Hoegh, Projekt UDENFOR
Preben Etwil, Danmarks Statistik

Socialpolitisk Råd

Landsstyrelsen, samt
Carl Christensen (Nordjylland)
Ejgil Aagaard (Fyn)
Knud Olsen (Viborg)

Anja Sigvard Nielsen (Lolland og Falster)
Ninna Leth (Sydvestjylland)
Ove Lund (Hovedstaden)
Viggo Jonassen (Århus)
Bettina Post, Dansk Socialrådgiverforening
Christian Sølyst, LO
Hanne Thomsen, Missionen blandt Hjemløse
Heiner Lützen Ank, Kirkens Korshær
Jette Høy, FTF
Lis Pedersen, BUPL
Mandana Zarrehparvar

Internationalt udvalg

Annelise Murakami, formand
Bjørn Christensen
Joan Münch
Kay Jokil
Mandana Zarrehparvar
Ole Hammer
Ole Meldgaard

Socialpolitisk Forenings lokalafdelinger

Socialpolitisk Forening Fyn

Formand Ejgil Aagaard
Ejgil.aagaard@gmail.com

Socialpolitisk Forening Hovedstaden

Formand Ove Lund
ovelund@raastof.dk

Socialpolitisk Forening Lolland og Falster

Formand Anja Sigvard Nielsen
asn@boligsocial.dk

Socialpolitisk Forening Nordjylland

Formand Carl Christensen
carl-eva@stofanet.dk

Socialpolitisk Forening Sydvestjylland

Formand Ninna Leth
nl@cvu-vest.dk

Socialpolitisk Forening Viborg

Formand Knud Olsen
knudoglydia@dlgtele.dk

Socialpolitisk Forening Århus

Formand Viggo Jonassen
viggojonassen@gmail.com

KALENDER

2013

**SOCIAL
POLITISK
FORENING**

- **22. januar 2013**
Møde i Socialpolitisk Råd, kl. 15.00 – 18.00
- **28. januar 2013**
STOP FATTIGDOM NU Konference:
Fattigdomsgrænse – perspektiver og muligheder
Borup Højskole (ca. 9-16). Program og invitation følger.
Arrangører: EAPN.dk, Socialpolitisk Forening, Frivilligt Forum,
Rådet for Socialt Udsatte.
- **15. marts 2013**
Generalforsamling i Socialpolitisk Forening
Kofoeds Skole kl. 17.30 – 19.30
Forarrangement/debatmøde kl. 15.00 – 17.00.
- **10. april 2013**
Socialpolitisk Forening Hovedstaden
Oplæg og generalforsamling. Den nyudnævnte »børneombudsmand«
Bente Mundt fortæller kl. 17.00 om tanker og perspektiver for det nye
børneombud (etableret pr. 1.11.2012). Efter Bente Mundts oplæg, med efterfølgende
spørgsmål/diskussion, serveres lidt mad før vi går videre til årets generalforsamling.
Mere info følger på www.socialpolitisk.dk.

**SOCIAL
POLITIK**
O N L I N E

Socialpolitisk Forening har taget hul på et nyt medie i den socialpolitiske debat. Fremover kan du få dit aktuelle socialpolitiske indblik og overblik samlet på een hjemmeside:

www.socialpolitik.dk

**DIT SOCIALPOLITISKE
INDBLIK OG OVERBLIK**